

KOMMUNSTYRELSEFÖRVALTNINGEN
Kris och säkerhet
Hannah Elversson

Totalförsvarslexikon

Ett uppslagsverk för Bollnäs kommun

Dokumenttyp HANDBOK	Ev. Diarienummer	
Beslutad av (dokumentägare) Säkerhets- och beredskapschef	Beslutsdatum	
Dokumentet gäller för Bollnäs kommun	Revideringsdatum	Publicerad version
För revidering och uppföljning ansvarar (granskningsansvarig) Beredskapssamordnare	Dokumentet gäller till	
Dokumentet ersätter		

Innehållsförteckning

Totalförvarslexikon.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Inledning och bakgrund.....	3
Koppling till andra styrdokument, lagar och överenskommelser	3
Ordlista	4
Totalförvarsmyndigheter	9
Juridik.....	10
Fullmaktslagar	10
Följande lagar träder automatiskt i kraft vid beredskapslarm:	10
Militära begrepp	12
Hänvisningar	14

Inledning och bakgrund

Kommunikation är grunden till ett fungerande samhälle. Hur ska det fungera om man inte begriper vad motparten pratar om?

Detta häfte har som syfte att fungera som enklare uppslagsverk när det gäller begrepp, uttryck och annat språkbruk som har en fastställd betydelse inom totalförvarsområdet.

I häftet finns en ordlista med vanliga uttryck och begrepp kopplat till totalförvarsområdet. Det finns även en förteckning om lagar som är tillämpbara i ämnet.

Sist hänvisas till olika myndigheter och andra kunskapskällor för fördjupning i ämnet.

Häftet ska fungera som en sammanställning och komplement till befintliga källor.

Koppling till andra styrdokument, lagar och överenskommelser

Under stycket juridik framgår vilka lagar och förordningar som dokumentet bygger på.

Ordlista

Krig	Mellanstatlig konflikt, användandet av organiserat militärt våld för att nå politiska mål. I Sverige beslutar regeringen om riket befinner sig i krig.
Kris	En allvarlig störning/avbrott av samhällsviktig verksamhet eller skyddsvärda intressen och värden.
Gråzon	Ett område mellan fred och krig som kan infatta: informationspåverkan, cyberangrepp, sabotage, mindre militära aktioner m.m.
Totalförsvaret	Hela Sveriges samlade förmåga att försvara riket.
Militärt försvar	Den delen av totalförsvaret som har i uppgift att med vapenmakt försvara Sveriges territorium, suveränitet och intressen.
Civilt försvar	Den delen av totalförsvaret som ska upprätthålla samhällets funktionalitet, värna demokrati, civilbefolkning och stödja det militära försvarets förmåga.
Höjd beredskap	Paraplybegrepp för upptrappning och i beredskapstagande av det militära och civila försvaret.
Skärpt beredskap	Ett steg under höjd beredskap där regeringen kan besluta om olika beredskapshöjningar i olika delar av det militära och civila försvaret, så som mobilisering, ransonering, vissa fullmaktslagar m.m. Kan gälla hela riket eller endast vissa delar.
Högsta beredskap	Begrepp som beskriver när riket intagit/ska inta alla

	<p>beredskapsåtgärder i totalförsvaret. Det innefattar att allmän tjänsteplikt utlyses (totalförsvarsplikten träder i kraft) och att samtliga fullmaktslagar träder i kraft. Kommuner, regioner och myndigheter ska automatiskt inta krigsorganisationen.</p> <p>OBS! Högsta beredskap behöver inte föregås av skärpt – ett direkt intagande av högsta beredskap kan beordras om tidsförhållandena är väldigt korta eller riket befinner sig i överhängande krigsfara. Högsta beredskap är att likställa med krig när det kommer till vilka lagar, regler och åtgärder som trätt i kraft.</p>
Krigsorganisation	<p>Den organisation kommunen ska arbeta och verka i under höjd beredskap och krig. Organisationen är anpassad efter kommunens ordinarie uppgifter som ska fortgå men också de förväntade som kan tillkomma i krig. Verksamheter som inte är lagstadgade ska kunna prioriteras bort för att möjliggöra större handlingsfrihet med personal m.m.</p>
Krisorganisation	<p>Organisation som kommuner intar vid fredstida kriser, bedrivs vid sidan av ordinarie verksamhet.</p>
Krigsplacering	<p>Ett verktyg för kommunen att försäkra sig om att nyckelpersoner inte tas i anspråk av annan aktör i totalförsvaret vid en beredskapshöjning. En krigsplacerad person är placerad på en särskild plats i krigsorganisation, den kan utgöras av ordinarie arbetsplats.</p>
Allmän tjänsteplikt	<p>Baserad på totalförsvarsplikten – alla i Sverige bosatta personer mellan 16 – 70 år är skyldiga att efter förmåga delta och tjänstgöra i totalförsvaret. Regeringen kan</p>

	<p>besluta om att vissa yrken omfattas av allmän tjänsteplikt i syfte att möjliggöra att luckor från krigsplaceringar i vissa verksamheter kan täckas upp av andra. För de personer som inte är krigsplacerade och därmed skyldiga att arbeta på anvisad plats, betyder allmän tjänsteplikt att man ska fortsätta gå till sitt ordinarie arbete. När allmän tjänsteplikt utlyses innebär det att både det civila och militära försvaret nyttjar sin krigsplacerade personal. Allmän tjänsteplikt kan utlysas för hela eller delar av Sverige under skärpt beredskap eller börja gälla automatiskt om högsta beredskap utlyses.</p>
Totalförsvarsplikt	<p>Alla i Sverige bosatta personer mellan 16 och 70 år ska efter egen förmåga tjänstgöra i totalförsvaret (totalförsvarsplikt). Har man mönstrat och/eller genomfört en militär grundutbildning är man troligtvis inskriven för värnplikt. (Skyldighet att tjänstgöra i det militära försvaret vid krig). I undantagsfall och om regeringen beslutar det kan även mönstring för civilplikt införas, då gäller motsvarande tjänstgöringsskyldighet som för värnplikt. Om man inte är inskriven för värn- eller civilplikt lyder man ändå under totalförsvarsplikten, det kan innebära att man kan bli krigsplacerad i en civil myndighet eller att man omfattas av allmän tjänsteplikt då detta utlyses under höjd beredskap.</p>
Värnplikt	<p>Plikttjänstgöring i det militära försvaret – måste föregås av en grundutbildning. Kan endast gälla för en person i åldrarna 18 – 47 år. Repetitionsutbildning ska genomföras inom 10 år från senaste tjänstgöringstillfället, annars skrivs individen ut ur värnplikten. En</p>

	<p>person som genomfört grundutbildning krigsplaceras normalt sett i den befattning som individen anses lämplig att tjänstgöra i.</p>
Civilplikt	<p>Motsvarande värnplikt men med ett civilt fokus. Har varit vilande i Sverige under lång tid. Syftar att stärka totalförsvarets samhällsviktiga verksamheters personalbehov i krig.</p> <p>Krigsplacering fungerar på samma sätt som med värnplikten.</p> <p>Utbildning sker hos t.ex. regioner, kommuner och andra myndigheters institutioner.</p>
Försvarsmakten	<p>Statlig myndighet som organiserar Sveriges militära försvarsförmåga. Innefattar ledning, logistik och stridsförband från marinen, armén och flygvapnet. Personalen består av officerare, reservofficerare, kontinuerligt samt tidvis tjänstgörande soldater/sjömän men också civilanställda.</p> <p>Försvarsmakten har en krigsorganisation som till del är bemannad av den nuvarande tjänstgörande personalen och av de värnpliktiga som årligen utbildas i ”lumpen”, dessa bemannar förbanden som aktiveras först i krig.</p>
Hemvärnet	<p>Även kallad nationella skyddsstyrkor är lokal och regionalt baserad frivilliga förband som har i uppgift att försvara viktiga landområden, skydda viktig infrastruktur m.m. Dessa förband kommer i ett första skede inte att förflyttas utan är knutna till ett visst geografiskt område.</p>
Frivilliga försvarsorganisationer	<p>Frivillig verksamhet som har anknytning till totalförsvaret, utgör logistiska och andra stödjande förmågor till hemvärn och</p>

	försvarsmakt men också civila försvaret. Kan vara krigsplacerad och kan vara knutna till hemvärnsförband eller andra myndigheters krigsorganisation. Medlemskap i FFO medför inte per automatik en krigsplacering och inget särskilt undantag finns från allmän tjänsteplikt om dessa individer inte är krigsplacerade.
Ansvarsprincipen	Utgör grunden för det civila försvaret i Sverige. Principen innebär att om en myndighet har ansvar för något i fred den också fortsätter ha det i krig. Med andra ord ska all lagstadgad verksamhet fortsätta även i krig. Principen sträcker sig så långt det är möjligt och lämpligt.
Samhällsviktig verksamhet	Verksamhet som är extra viktig för att upprätthålla samhällets funktionalitet; det kan handla om vatten och avlopp, livsmedelsproduktion, energiförsörjning, transporter och sjukvård.
Beredskapslarm	Kan utfärdas via ”Hesa Fredrik”, TV eller radio. Larmet innebär; att krigsplacerad personal inom totalförsvaret ska inställa sig till tjänstgöring, organisationer och företag är skyldiga att fortsätta sin verksamhet, övergår till krigsorganisation. Allmän tjänsteplikt gäller automatiskt. Med andra ord träder högsta beredskap i kraft och beredskapslarmet är ett sätt att varsla befolkningen om att så har skett. <i>Ljudsignal: 30 sek långa ljudstötter med 15 sek paus, upprepas i 2 min.</i>
Flyglarm	Larm vid förväntat luftanfall 2 sek ljudstöt, 2 sek paus, under 1 min.

Totalförsvarsmyndigheter

Krisberedskapen i Sverige regleras i lagar och förordningar och ansvarsförhållanden styrs bland annat av grundläggande principer. Vissa myndigheter har mer ansvar än andra för Sveriges krisberedskap och att planera för totalförsvaret.

Bevakningsansvariga myndigheter i Sverige:

- Affärsverket Svenska Kraftnät
- E-hälsomyndigheten
- Finansinspektionen
- Folkhälsomyndigheten
- Försäkringskassan
- Kustbevakningen
- Livsmedelsverket
- Luftfartsverket
- Läkemedelsverket
- Länsstyrelserna (21)
- Migrationsverket
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
- Pensionsmyndigheten
- Polismyndigheten
- Post- och telestyrelsen
- Riksgäldskontoret
- Sjöfartsverket
- Skatteverket
- Socialstyrelsen
- Statens energimyndighet
- Statens jordbruksverk
- Statens veterinärmedicinska anstalt
- Strålsäkerhetsmyndigheten
- Säkerhetspolisen
- Trafikverket
- Transportstyrelsen
- Tullverket

Det går att läsa mer om den enskilda myndighetens uppdrag på respektive hemsida.

Juridik

Sverige har skapat en särskild lagstiftning för att samhället ska kunna hantera svåra påfrestningar i samband med krigsfara och ytterst vid krig. Lagstiftningen ska bidra till en mer effektiv handläggning och snabbare beslut hos myndigheter och statsledning, samtidigt som rättssäkerheten och den enskildes rättigheter skyddas så långt som möjligt.

Det gäller framför allt fullmaktslagarna, de lagar och förordningar som träder i kraft efter regeringsbeslut eller automatiskt vid krig. Dessa är delvis anpassade till det gamla totalförsvaret och kommer sannolikt att genomgå stora förändringar under kommande år.

Ett urval av lagar som träder i kraft under höjd beredskap finns nedan.
All annan lagstiftning som gäller i fred gäller också i krig.

Fullmaktslagar

Ett urval av de lagar som kallas för ”fullmaktslagar”.

- Förfogandelagen (1978:262)
- Lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig och krigsfara m.m.
- Ransoneringslagen (1978:268)
- Lagen (1992:1402) om undanförsel och förstöring
- Arbetsrättsliga beredskapslagen (1987:1262)

Följande lagar träder automatiskt i kraft vid beredskapslarm:

- Lagen (1939:299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m.m.
- Lagen (1940:176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg
- Lagen (1957:516) om betalningsväsendet under krigsförhållanden
- Kungörelsen (1960:516) med tillämpningsföreskrifter till lagen (1940:176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg
- Lagen (1962:627) om utnyttjande av vattenkraft vid krig
- Krigshandelslagen (1964:19)
- Förfogandelagen (1978:262)
- Ransoneringslagen (1978:268)
- Lagen (1979:1088) om gränsövervakningen i krig m.m.
- Arbetsrättsliga beredskapslagen (1987:1262)
- Lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig och krigsfara m.m.
- Prisregleringslagen (1989:978)
- Förordningen (1991:1195) om skolväsendet under krig och krigsfara m.m.

- Förordningen (1991:1269) om verksamheten vid statliga skolor under krig och krigsfara.
- Lagen (1992:1402) om undanförelse och förstörelse
- Lagen (1994:2077) om arbetsförmedlingstvång
- Lagen (1995:439) om beskattning, förtullning och folkbokföring under krig eller krigsfara m.m.
- Lagen (1999:890) om försäkringsverksamhet under krig eller krigsfara m.m.

Militära begrepp

Totalförsvaret är uppdelat i civilt och militärt. Det är inte alltid lätt att hänga med i media eller olika myndigheters uttrycksdjungel. För att vi ska kunna förstå varandra i totalförsvaret behöver vi ha en grundläggande kunskap kring vad vi menar med vissa begrepp.

I totalförsvansområdet används ofta militära begrepp för att beskriva hot, risker och förmågor. I detta stycke kommer en kortare ordlista på de vanligaste begreppen.

Pluton	En militär styrkeenhet. Omfattar cirka 30–50 soldater med eller utan fordon beroende på truppslag.
Kompani	En militär styrkeenhet. Omfattar cirka 100–200 soldater och består av 2–5 kompanier.
Bataljon	En militär styrkeenhet. Omfattar cirka 300–600 soldater och består av 2–5 kompanier.
Brigad	En militär styrkeenhet. Omfattar cirka 2000–4000 soldater och består av 3+ bataljoner.
Division	En militär styrkeenhet. Omfattar flera tusen soldater och består av flera brigader.
Stridsgrupp	En sammansatt militär styrka som består av flera olika typer av militära resurser som syftar till att göra styrkan mer autonom.
Regemente	En geografisk baserad militär enhet som utgör ett förbands ordinarie hemort. Det bedrivs ofta utbildning, förrådshållning och den dagliga verksamheten.
Garnison	En militärstyrka som är baserad i ett visst område, ofta en tätort. Kan utgöras av flera regementen men kan också utgöra en mindre del av ett enskilt regemente. I krig kan

	garnison likställas med militär bevakning eller försvarsstyrka i ett område eller tätort.
Armén	Försvarsmaktens markstridsförband, innefattar logistik, artilleri, luftvärn, pansarförband och infanteri. Här ingår också sjukvårdsresurser.
Marinen	Här ingår flottan; krigsfartyg och även amfibiekåren som är ett infanteri-truppslag som kan verka i kustnära områden.
Flygvapnen	Förband (flottiljer) som innehar stridsflygplan och andra flygplan för olika ändamål.
Fjärrbekämpning	Antingen artilleri-, missil- eller robotbeskjutning. Innebär en attack från långt håll mot en annan plats utan att skytten finns nära målet.
Pansarvärn	Militärt samlingsbegrepp för vapensystem som har huvudsyftet att beskjuta bepansrade fordon; såsom stridsvagnar eller stridsfordon.
Luftvärn	Militärt samlingsbegrepp för vapensystem som har huvudsyftet att beskjuta flygfarkoster såsom strids- och bombplan samt drönare.
Bekämpa	Begrepp som används för att beskriva en försvars eller anfallsåtgärd som lett till att en fiende har påverkats.
Nedkämpa	Begrepp som används för att beskriva en försvars eller anfallsåtgärd som lett till att en fiende försatts ur stridbart skick; skadats eller dött.

Hänvisningar

På nedan länkar kan fördjupande information kring uttryck, begrepp m.m. hittas.

För specifika ämnesområden besök en av bevakningsmyndigheternas webbplatser.

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

[Krisberedskap & civilt försvar \(msb.se\)](https://www.msb.se)

Försvarsmakten

[Försvarsmakten \(forsvarsmakten.se\)](https://www.forsvarsmakten.se)

Länsstyrelsen

[Säkerhet och beredskap | Länsstyrelsen Gävleborg \(lansstyrelsen.se\)](https://www.lansstyrelsen.se)